

ПРАВО ОСОБИ НА ІНФОРМАЦІЮ ПРО ЗДОРОВ'Я: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Костецька О.

Львівський національний університет ім. І. Франка

Здоров'я є вагомим чинником життя суспільства і вносить до нього багато коректив у залежності від стану здоров'я кожної особи зокрема. Тому, однією з важливих проблем, пов'язаних з правом особи на здоров'я, є здійснення права людини (фізичної особи) на отримання інформації про стан здоров'я та право на не розголошення такої інформації. У цій статті спробуємо розглянути інформацію про стан здоров'я особи в двох її аспектах, як інформацію про пацієнта, і як інформацію для пацієнта. Лікарську таємницю (інформацію про пацієнта) слід відрізнити від медичної інформації (інформацію для пацієнта). Лікарська таємниця — певним чином задокументована інформація про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя громадянина. Медична інформація передбачає відомості про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, які лікар зобов'язаний надати на вимогу пацієнта, членів його сім'ї або законних представників, за винятком випадків, коли така повна інформація може завдати шкоду пацієнту.

Спочатку мова йтиме про правові аспекти медичної інформації. Отже, право фізичної особи на інформацію про стан здоров'я закріплене у Цивільному кодексі України, в Основах законодавства України про охорону здоров'я та інших нормативно-правових актах. Таке право знаходиться у тісному взаємозв'язку поряд з іншими не майновими правами, що забезпечують, природне існування людини як учасника цивільних відносин. Відповідно до положень Цивільного кодексу України, повнолітня фізична особа має право на достовірну інформацію про стан свого власного здоров'я, в тому числі на ознайомлення з відповідними медичними документами, що стосуються здоров'я. Цим правом наділені також батьки (усиновлювачі), опікун та піклувальник щодо інформації про стан здоров'я дитини або підопічного. Відповідно до Основ законодавства України про охорону здоров'я лікар зобов'язаний пояснити пацієнтові в доступній формі стан його здоров'я, мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, в тому числі наявності ризику для життя та здоров'я. Пацієнт має право знайомитися з історією хвороби та іншими документами, що можуть слугувати для подальшого лікування.

Хоча в законодавстві чітко передбачено право особи на повну та достовірну інформацію про стан свого здоров'я, здійснення цього права ускладнюється обмеженнями пов'язаними з відповідними правами медичних працівників. У ч. 3 ст. 285 Цивільного кодексу України закріплено можливість медичних працівників давати неповну

інформацію про стан здоров'я фізичної особи, право обмежити можливість їх ознайомлення з відповідними медичними документами, якщо ця інформація може погіршити стан здоров'я такої фізичної особи або зашкодити процесу лікування. У ч. 3 ст. 39 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» зазначено, що в особливих випадках, коли повна інформація може завдати шкоду здоров'ю пацієнта, лікар може її обмежити. В цьому разі він інформує членів сім'ї або законного представника пацієнта, враховуючи особисті інтереси хворого. Така медична інформація за своїм правовим режимом належить до конфіденційної, тобто інформації з обмеженим доступом. Лікар зобов'язаний на вимогу пацієнта, членів його сім'ї або законних представників надати їм таку інформацію повністю і в доступній формі. Визначення, який саме об'єкт інформації про стан здоров'я фізичної особи може бути таким, що зашкодить здоров'ю чи процесові лікування, має оціночний характер. Кожен лікуючий лікар з огляду на свій професійний досвід, знання про хворобу, ризики, пов'язані з нею та інші чинники, може по-різному визначити яка саме інформація про здоров'я особи може бути несприятливою для неї та її рідних. При цьому він керується і суб'єктивним уявленням, яке у нього склалося про пацієнта.

Такі нормативні положення порушують низку проблем, що носять винятково актуальний характер і вимагають свого негайного вирішення. У чинному законодавстві незріла об'єктивна потреба конкретизувати умови здійснення та обмеження права медичних працівників на надання фізичним особам неповної інформації про стан здоров'я, обмеження права їхнього доступу до окремих медичних документів, коли інформація про хворобу фізичної особи може погіршити стан здоров'я та зашкодити процесові лікування (ч. 3 ст. 385 ЦК України).

Тому, для розв'язання зазначеної проблеми Резнікова В.В., пропонує такі варіанти:

1. Законодавчо закріпити вичерпний перелік випадків надання такого права медичним працівникам.
2. Законодавчо закріпити й визначити конкретні критерії та умови, за яких допускається надання медичними працівниками не повної інформації про стан здоров'я фізичної особи або обмеження права такої фізичної особи на ознайомлення з медичними документами.
3. Виключити із ЦК України ч. 3 ст. 285 та ч. 3 ст. 39 із Основ законодавства України про охорону здоров'я, скасувавши тим самим у чинному законодавстві України право медичних працівників на надання неповної інформації про стан здоров'я фізичної особи та на обмеження можливості ознайомлення з окремими медичними документами, якщо така інформація про хворобу фізичної особи може погіршити стан її здоров'я або погіршити стан здоров'я батьків (усиновителів) опікунів, піклувальників такої фізичної особи, зашкодити процесові лікування.

Перші два варіанти видаються неможливими для застосування, оскільки викликає багато труднощів встановити вичерпний перелік випадків надання такого права медичним працівникам, та визначити конкретні критерії і умови за яких таке право могло б бути реалізованим. Вони мають оціночний характер, їх кожен лікар визначає на свій власний розсуд, також, медичний працівник має свій власний підхід до визначення цих критеріїв та умов за яких могло б бути реалізоване право на надання ними неповної інформації про стан здоров'я фізичної особи. І, зрештою, будь-яке обмеження права особи, в тому числі на інформацію про стан здоров'я є порушенням її конституційного права.

Тому, останній із запропонованих В. В. Резніковою варіантів є найбільш оптимальним та доцільним. Людина може належним чином розпоряджатися (своїм життям, здоров'ям), давати згоду на медичне втручання або відмовлятися від нього тільки тоді, коли у неї достатньо відомостей для того, щоб прийняти певне рішення, вчинити необхідні дії тощо. Тому, медичний працівник має надавати хворому усю існуючу та достовірну інформацію, без будь-яких обмежень. Винятком може бути лише власна відмова хворого від отримання такої інформації. Варто зауважити, що застосування такого права стосується лише дієздатних, повнолітніх осіб. Якщо інформація про стан здоров'я стосується неповнолітнього пацієнта, то право на отримання такої інформації належить батькам (опікунам, піклувальникам) неповнолітнього. Те саме стосується і осіб, які опікуються недієздатною особою.

Надаючи хворому неповну інформацію про стан його здоров'я, лікар обмежує реальні можливості такого хворого на здійснення інших прав (наприклад, обстеження в іншому медичному закладі, вибір засобів лікування, право на обстеження в іншого спеціаліста). В такому випадку виникає можливість приховати помилку допущену при лікуванні, вчинену тим же медичним працівником. Відбувається зловживання з боку лікарів, медичних працівників правом надавати пацієнту, у певних випадках, обмежену інформацію про стан його здоров'я. До того ж такі випадки визначаються ними на власний розсуд.

Не можна забувати, говорячи про право осіб на інформацію про стан свого здоров'я, що закон робить акцент не на обов'язку лікаря, а на праві хворого. Тобто, лікар зовсім не зобов'язаний за власною ініціативою негайно повідомляти хворому всю інформацію. Більше того, інформація про стан здоров'я не може надаватися особі проти її волі. Не хоче знати — не потрібно повідомляти. Але якщо пацієнт просить надати йому відповідну інформацію, то лікар не вправі відмовити йому у проханні.

Безперечно, розказати пацієнту про невиліковну хворобу, а тим більше про близьку смерть — справа не з легких. І все ж таки, без цього не обійтись, якщо пацієнт хоче знати всю правду. Знаючи про близьку смерть, людина переосмислює своє життя, прагне виправити свої давні помилки. Як відомо з життєвих прикладів, таких випадках особи

часто реєструють фактичні подружні відносини, усиновлюють дітей, оформляють заповіти, іноді повідомляють важливі відомості в правоохоронні органи, щоб померти з чистою совістю. Якщо у особи встановили діагноз невиліковної хвороби, то вважаємо несправедливим щодо хворого неповідомлення йому цієї інформації (за винятком небажання особи дізнатися про свій діагноз). У даному випадку летальний наслідок невідворотний, тому, особа дізнавшись повинна з цим змиритись, а обмеження такого права позбавляє особу можливості вчинення останніх своїх законних розпоряджень (розпорядження майном та ін.), в тому числі релігійних (Св. Сповідь, Св. Причастя).

Що стосується родичів чи законних представників, яким повідомляється про стан здоров'я близької їм особи, то не завжди це співпадає з бажанням хворого. Є відомі випадки, коли особа, яка хворіє не бажає повідомити про свою хворобу близьким, прагне залишити це в таємниці. Тому, лише особа, вправі визначати коло осіб, яким може бути повідомлено про стан її здоров'я. Розголошення можливе лише в окремих випадках та лише в інтересах хворого.

Тому, вважаємо за необхідне внести законодавчі зміни і скасувати норму закону в якій закріплене право медичних працівників у певних випадках надавати неповну інформацію про стан здоров'я особи чи обмежувати доступ до документів, які містять таку інформацію. Такі зміни нададуть особі можливість у повній мірі реалізувати своє право на інформацію, гарантоване Конституцією та законами України.

Тепер розглянемо інформацію про пацієнта, а саме про гарантію її нерозголошення. В ст. 286 ЦК України зазначено, що фізична особа має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при її медичному обстеженні; забороняється вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування фізичної особи. До відомостей одержаних при медичному обстеженні особи можна віднести, наприклад, інформацію про інтимні стосунки, про сімейне життя, а також охоронювані законом інші особисті таємниці особи (наприклад, про заповіт, про банківські рахунки). Лікарською таємницею є, зокрема, відомості про:

1. Факти звернення за психіатричною допомогою та лікування у психіатричному закладі чи перебування в психоневрологічних закладах для соціального захисту або спеціального навчання, а також інші відомості про стан психічного здоров'я особи, її приватне життя;

2. Зараження особи інфекційною хворобою, що передається статевим шляхом, проведени медичні огляди та обстеження з цього приводу, дані інтимного характеру, отримані у зв'язку з виконанням професійних обов'язків посадовими особами та медичними працівниками закладів охорони здоров'я;

3. Результати медичного обстеження осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу (вони повідомляються лише цим особам. При цьому приховання тяжкої хвороби,

а також хвороби небезпечної для другого з подружжя, їхніх нащадків, може бути підставою для визнання шлюбу недійсним).

Кримінальний кодекс України встановлює кримінальну відповідальність за умисне розголошення лікарської таємниці, особою якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків і якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки для хворого. Способи розголошення таких відомостей можуть бути різними. Це може бути повідомлення у розмовах, наукових статтях, виступах, лекціях, засобах масової інформації, надання сторонній особі документів, що містять такі відомості, або недбале зберігання чи втрата таких документів та ін.

Відповідно до законодавства України не вважається розголошенням лікарської таємниці:

1. Передача відомостей про стан психічного здоров'я особи та про надання їй психіатричної допомоги за усвідомленою згодою цієї особи або її законного представника іншим особам в інтересах самої особи, яка страждає на психічний розлад, для: а) проведення обстеження та лікування; б) захисту її прав і законних інтересів; в) здійснення наукових досліджень, публікації в науковій літературі, використання у навчальному процесі;

2. Передача відомостей про стан психічного здоров'я особи та про надання їй психіатричної допомоги без згоди цієї особи або без згоди її законного представника для: а) організації надання особі, яка страждає на тяжкий психічний розлад, психіатричної допомоги; б) провадження дізнання, досудового слідства або судового розгляду за письмовим запитом особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора та суду;

3. Вписування у листку непрацездатності, що видається особі, яка страждає на психічний розлад, діагнозу психічного розладу за згодою цієї особи.

Поняття «лікарська таємниця» означає, що секретність тут необхідна перш за все для лікування людини. Берегти таємницю по суті закону зобов'язані не лише лікарі, але й фельдшери, медсестри, санітарки, студенти, які проходять практику в лікувальних установах. Звичайно, лікарська таємниця не є абсолютною. Законодавство України передбачає випадки, коли допускається розкриття інформації, яка належить до лікарської таємниці. Лікар, наприклад, зобов'язаний розкрити таємницю, коли її збереження може спричинити розповсюдження інфекційних захворювань, масових отруєнь та ін. Також, покази лікаря є необхідними у справах про статеві злочини і зараження венеричною хворобою чи ВІЛ-інфекцією. Хоча кримінально-процесуальне законодавство включає лікарів до числа тих, яких не можна допитувати в якості свідка, спеціалізоване законодавство передбачає випадки можливого розголошення лікарської таємниці. Виникає колізія застосування тієї чи іншої правової норми. На нашу думку, доцільно було б внести зміни до Кримінально-процесуального кодексу України і зазначити, що в окремих випадках передбачених спеціалізованим законодавством про охорону здоров'я, лікаря може бути допитано у якості свідка.

Як бачимо, право на інформацію про стан здоров'я особи та на забезпечення її конфіденційності є нормативно закріплене і гарантується законодавством нашої держави. Це надає право особі на повну обізнаність про наявність в неї певної хвороби, про можливі засоби її лікування та ін. Така інформація має повідомлятися лише особі, якої це стосується, а лікуючий лікар чи особа, якій про це стало відомо у зв'язку з виконанням своїх професійних чи службових обов'язків, мають забезпечити таємницю такої інформації, крім випадків передбачених законом. Однак, є наявні і недоліки в законодавчих актах і тому, необхідно внести до них певні зміни. Це надасть змогу фізичній особі ефективніше реалізувати своє право на здоров'я.

Література

1. Конституція України, 1996 р.
2. Цивільний кодекс України.
3. Кримінальний Кодекс України.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України.
5. «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Закон України від 19 листопада 1992 р.
6. «Про інформацію». Закон України від 2 жовтня 1992 р.
7. «Про психіатричну допомогу». Закон України від 22 лютого 2000 р.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі Устименка № 18/203-97 від 30 жовтня 1997 р.
9. Резнікова В. В. Здійснення права фізичної особи на інформацію про стан здоров'я у цивільному та сімейному законодавстві України // Економіка. Фінанси. Право. — 2004 р. — № 7 — с. 19—23.
10. Резнікова В. В. Проблема обмеження права фізичної особи а інформацію про стан здоров'я // Економіка. Фінанси. Право. — 2004 р. — № 4 — с. 319—34.
11. Растропов С. Правовые аспекты врачебной тайны // Законность., — 2006р., — № 9. с. 14—15.